

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

הספריות הציבוריות ותקצובן

מוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט

כתיבה: יובל וורגן

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

י"ט בסיון תשס"ז

5 ביוני 2007

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

תמצית

מסמך זה נכתב לקראת דיון בוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, בנושא הצעת-חוק הספריות הציבוריות (תיקון – מימון ושירותים), התשס"ו-2006, של חה"כ מיכאל מלכיאור.¹ מטרתה של הצעת החוק להגדיל את התקציב הכולל שניתן לספריות ציבוריות בהגדלת סך השתתפות המדינה, בהתאם לסיכום עדכני שהושג בין חה"כ מלכיאור ובין משרד האוצר.

במסמך מוצגים עיקרי חוק הספריות הציבוריות ונתונים על פעילות הספריות הציבוריות בישראל ועל תקציבן. בממצאים המפורטים במסמך:

- בתקציב הספריות הציבוריות משתתפות הרשויות המקומיות והמדינה; על-פי החוק הקיים, השתתפות הרשויות המקומיות לא תפחת מ-50% מהעלות השנתית שנקבעה, ואילו השתתפות המדינה לא תעלה על 50% ממנה.
- שיעור השתתפות המדינה בתקציב הספריות הציבוריות נתון בירידה מתמשכת: על-פי נתוני משרד המדע, התרבות והספורט, שיעור השתתפות המדינה ירד מ-43% ב-1971 ל-10% ב-2006. להערכת מרכז השלטון המקומי, שיעור השתתפות המדינה כיום נמוך עוד יותר – 8% מתקציב הספריות בלבד. מכאן שהרשויות המקומיות נושאות בעיקר נטל המימון של הספריות הציבוריות.
- המשבר הכלכלי ברשויות המקומיות, ועמו הירידה בשיעור התמיכה הממשלתית בספריות, פגע ברוב הספריות הציבוריות; המשבר גרם לירידה במספר העובדים בספריות, במספר הספרים והקלטות הנרכשים ובמספר המנויים על כתבי-עת, וכן לצמצום שעות הפתיחה של הספריות.
- במספר הקוראים הרשומים בספריות הציבוריות ניכרת מגמת ירידה בשני העשורים האחרונים: מ-26.3% מכלל האוכלוסייה בשנת 1985 ל-15.1% מכלל האוכלוסייה בשנת 2005.

1. חוק הספריות הציבוריות, התשל"ה-1975

סעיף 1 בחוק הספריות הציבוריות, התשל"ה-1975, קובע כי מטרת החוק היא "להסדיר את פעילותן של הספריות הציבוריות לטובת הציבור, במטרה לקדם את החינוך והתרבות בישראל ולהבטיח שירותי ספרייה ציבורית בזמינות ובאיכות סבירות, לצד אמצעים להבטחת מקורות המימון למימוש מטרה זו" (ההדגשה אינה במקור).

על-פי החוק, השר הממונה רשאי, בהתייעצות עם שר האוצר ועם שר הפנים, וכן בהתייעצות עם הרשות המקומית הנוגעת בדבר, להורות בצו לרשות מקומית (או לרשויות מקומיות אחדות במשותף) להקים, להחזיק ולנהל ספרייה ציבורית בתחום שיפוטן. השר רשאי גם להכיר בספרייה קיימת של רשות מקומית ובספרייה של ארגון ציבורי (כפוף לתנאים בעניין זה) כספרייה ציבורית.

החוק קובע כי ספרייה ציבורית תספק שירותים שייקבעו בתקנות, ובהם שירותים המאפשרים גישה למאגרי ידע ומידע. שירותי הספרייה הציבורית יינתנו חינם, אך מותר לגבות תשלומים בשל איחור בהחזרת

¹ הצעה מס' פ/17/1190 של חה"כ מיכאל מלכיאור, הונחה ב-17 ביולי 2006.

ספר, בשל אי-החזרת ספר או בשל השחתתו, ובגין שירותים מסוימים, כפי שיקבע השר ובאישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת.

אשר לתקצוב הספריות הציבוריות החוק קובע כדלקמן:

- השר הממונה יקבע, אחת לשלוש שנים, את העלות השנתית של הוצאות החזקה והניהול של ספרייה ציבורית; השר יקבע את העלות השנתית בהסכמת שר האוצר ובהתייעצות עם שר הפנים, עם מרכז השלטון המקומי ועם ארגון המועצות האזוריות בישראל.
 - **המדינה תשתף בהחזקה ובניהול של ספרייה ציבורית בשיעור שלא יעלה על 50% מהעלות השנתית שנקבעה.**
- שר האוצר, בהתייעצות עם שר הפנים ועם הוועדה המייעצת,² ובאישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, יקבע תנאים ואמות מידה לקביעת שיעור ההשתתפות של אוצר המדינה בהחזקה ובניהול של ספרייה ציבורית, בין השאר בהתחשב במקומה הגיאוגרפי.
- **הרשות המקומית תשתף בהחזקה ובניהולה של ספרייה ציבורית שבתחום שיפוטה, בשיעור שלא יפחת מ-50% מהעלות השנתית שנקבעה;** השר, בהסכמת שר האוצר ושר הפנים, יקבע כללים לחישוב שיעור השתתפותה של כל רשות מקומית כאמור.
 - השר יקבע בכל שנה, בהתייעצות עם שר האוצר ועם שר הפנים, ולאחר שמיעת דעת הרשויות המקומיות והארגונים הציבוריים הנוגעים בדבר, את שיעור ההשתתפות של אוצר המדינה בהקמת ובפיתוח של ספריות ציבוריות.

1.1. תיקונים קודמים לחוק והרקע להם³

בחוק הספריות הציבוריות, התשל"ה-1975, נקבע כי שירותי הספרייה הציבורית יינתנו חינם, באחריות הרשות המקומית. עוד קודם לקבלת החוק תמכה הממשלה בספריות בשיעור 40%-50 מסך הוצאותיהן (כך, למשל, בשנת 1971 היה שיעור התמיכה הממשלתית 43% מסך ההוצאות של הספריות הציבוריות – ראו סעיף 3.1). שנה לאחר קבלת החוק, ואף שבחוק לא נקבע במפורש שיעור התמיכה שהמדינה מחויבת בו, היה שיעור התמיכה הממשלתית 30% מהוצאות הספריות.

במהלך השנים גדל מספר הספריות במידה ניכרת, אך לא התלווה לכך גידול מקביל בתקציב. מאחר שהרשויות המקומיות נשאו ברוב הנטל של מימון הספריות, הביאה עמה ההרעה במצב הכספי של רבות מהרשויות מצוקה כספית לספריות הציבוריות, וגביית דמי מנוי שנתיים בניגוד לחוק.

ביולי 2001 החליטה הממשלה להקצות בכל שנה תוספת של 10 מיליוני ש"ח לתקציב הספריות הציבוריות. עם זאת, בשנים 2001, 2002 ו-2003 התקבלו בכל שנה ממשרד האוצר 5 מיליוני ש"ח בלבד. מכיוון שכך, תוקן ביולי 2002 חוק הספריות הציבוריות ונקבע בו שהשתתפות המדינה בתקציב לא תפחת מ-50% מהעלות השנתית של הספריות. נקבע כי יישום החוק ייעשה בהדרגה מחודש ינואר 2004.

² בסעיף זה, "הוועדה המייעצת" היא ועדה שהקים שר האוצר לעניין חוק זה, וחברים בה נציג שר האוצר, שישמש בתפקיד היושב-ראש, וכן נציג השר, נציג שר המשפטים, נציג שר הפנים, ושלושה נציגי הציבור – אחד שמרכז השלטון המקומי המליץ עליו ושניים שעוסקים בתחום הספרנות והשר המליץ עליהם.

³ המידע בסעיף זה לקוח מתוך: משרד מבקר המדינה, "תקציב התרבות והאמנות", דוח שנתי 54א', לשנת 2003, ספטמבר 2003.

בשנת 2003 נעשה תיקון נוסף, במסגרת חוק התכנית להבראת כלכלת ישראל, התשס"ג-2003, ובו נקבע כי שיעור ההשתתפות של המדינה לא יעלה על 50% מהעלות השנתית, וכן ששר האוצר, בהתייעצות עם שר הפנים ועם ועדה מייעצת, ובאישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, יקבע את שיעור ההשתתפות.

1.2. הצעת חוק הספריות הציבוריות (תיקון – מימון ושירותים), התשס"ו-2006

מטרתה של הצעת חוק הספריות הציבוריות (תיקון – מימון ושירותים), התשס"ו-2006, להגדיל את התקציב הכולל שניתן לספריות ציבוריות, בהגדלת סך השתתפות המדינה בתקציבן ומתוך שמירה על סך ההשתתפות הנוכחי של הרשויות המקומיות. ההצעה מבוססת על סיכום עדכני שהושג בין חה"כ מלכיאור ובין משרד האוצר.⁴ על-פי סיכום זה, סך השתתפות המדינה בתקציב הספריות הציבוריות יוגדל בשש השנים הבאות עד סכום כולל של 85 מיליון ש"ח. משנת 2008 ייתוספו לסך השתתפות המדינה כיום (19 מיליון ש"ח) 11 מיליון ש"ח בכל שנה, כך שבשנת 2013 תהיה השתתפות המדינה 85 מיליון ש"ח. על-פי דברי ההסבר להצעת החוק, הגדלת סך השתתפות המדינה תשפר את השירות שמעניקות הספריות הציבוריות ואת איכותן. במסגרת הסיכום שהושג ביקש משרד האוצר לוודא (ואף לעגן בחקיקה) כי סך השתתפות הרשויות המקומיות בתקציב הספריות לא יפחת מזה שניתן כיום.⁵

2. יעדי הספרייה הציבורית⁶

- א. לספק שירותי קריאה, עיון, האזנה, צפייה ואיתור מידע – במקום, מרחוק ובהשאלה לבית המשתמש;
- ב. לאתר את המקורות ואת המשאבים לרכישת ספרים, לרוכשם, לארגנם, לתחזקם ולהדריך את צרכני השירות בשימוש בהם;
- ג. לשמש מרכז מידע על אודות המרחב הקהילתי שבו הספרייה פועלת;
- ד. לעודד מודעות, סקרנות והערכה למורשת התרבותית וצריכת ידע בתחומי תרבות, אמנויות ומדעים, ולעודד קריאה ואוריינות;
- ה. לשרת את הקהילה על בסיס עקרונות הדמוקרטיה בתחומי חופש הביטוי, הפלורליזם ושוויון ההזדמנויות.

⁴ קודם להשגת הסיכום בין חה"כ מלכיאור לבין משרד האוצר, הגיש שר האוצר ערר על החלטת ועדת שרים לענייני חקיקה בנוגע להצעת החוק. על-פי החלטה זו, הממשלה תומכת בהצעת החוק בקריאה הטרוםית בלבד בתנאי שהמשך הליכי החקיקה יתואמו עם משרד האוצר ועם משרד המדע, התרבות והספורט. כמו כן, נקבע בהחלטה זו כי "השתתפות המדינה תהיה בשיעור של 50%-25% וההסדר הקיים כיום בחוק יישאר בעינו". משמעות הערר שהגיש שר האוצר הנה כי הממשלה מתנגדת להצעת החוק, עד לקיום דיון בערר. כאמור, לאחר הגשת הערר הגיע חה"כ מלכיאור לסיכום תקציבי עם משרד האוצר, כמפורט לעיל.

⁵ הגב' רותם רולף, רפרנטית מאקרו, משרד האוצר – אגף התקציבים, הצעת חוק הספריות הציבוריות (תיקון – מימון ושירותים), התשס"ו-2006, מכתב לחה"כ מיכאל מלכיאור, 28 במאי 2007.

⁶ משרד החינוך, התרבות והספורט, מינהל התרבות – המחלקה לספריות (כיום במשרד המדע, התרבות והספורט), תוכנית-אב לספריות הציבוריות בישראל, ד"ר ישראל כץ, אסנת מדר ואבנר יציב, 1999, בעריכת המועצה לספריות ציבוריות.

יעדים אלה מבוססים בין השאר על יעדי הספרייה הציבורית שצוינו בהצהרת אונסק"ו בנושא הספריות הציבוריות (UNESCO Public Library Manifesto) משנת 1994.

3. הספריות הציבוריות בישראל

בישראל יש כ-1,100 ספריות ציבוריות, המאוגדות ב-207 רשתות (יחידות מינהליות),⁷ בהפעלת הרשויות המקומיות או גופים הפועלים מטעמן (הרשויות המקומיות גם נושאות בעיקר נטל המימון של הספריות הציבוריות שבתחומן. הרחבה ראו בסעיפים 3.1 ו-3.2).

ב-27 רשויות מקומיות אין כיום ספרייה ציבורית; תשע מהן רשויות יהודיות, והשאר רשויות ערביות, דרוזיות ובדואיות. נוסף על אלה, בתשע רשויות ערביות, דרוזיות ובדואיות יש ספרייה ציבורית בהקמה.

להלן נתונים כלליים על היקף פעילותן של הספריות הציבוריות בישראל והשימוש בהן:

□ נתוני סקר המחלקה לספריות במשרד המדע, התרבות והספורט (שנערך ב-698 ספריות ציבוריות):⁸

- בשנת 2005 נעשו בספריות הציבוריות בישראל כ-8.2 מיליוני השאלות; נוסף על כך שירתו הספריות הציבוריות כ-2.3 מיליוני מבקרים בחדרי העיון. בהשוואה לשנת 2001, מספר ההשאלות גדל במידה ניכרת (6.7 מיליוני השאלות בשנת 2001), ואילו מספר המבקרים בחדרי העיון פחת במידה ניכרת (3.2 מיליוני ביקורים בשנת 2001).

מספר ההשאלות הממוצע לקורא בשנה בשנת 2005 היה 12, לעומת עשר בשנת 2001.

- בשנת 2005 היה ציבור הקוראים הרשומים בספריות הציבוריות בישראל 15.1% מכלל האוכלוסייה.

בשני העשורים האחרונים שיעור הקוראים הרשומים נתון במגמת ירידה – בשנת 1985 היה שיעור הקוראים הרשומים 26.3% מכלל האוכלוסייה, בשנת 1993 – 17.9% מהאוכלוסייה ובשנת 2001 – 16.4% מהאוכלוסייה.⁹

לשם השוואה, בשנת 2001 היה השיעור הממוצע של קוראים רשומים במדינות האיחוד האירופי 27% מכלל האוכלוסייה (25.3% עם מביאים בחשבון את מדינות מזרח-אירופה שהצטרפו לאיחוד האירופי בשנת 2004). בבריטניה היה בשנה זו שיעור הקוראים הרשומים 56% מכלל האוכלוסייה, בפורטוגל – 54% ובפינלנד 46%. באוסטרליה, בארה"ב ובקנדה היה באותה שנה שיעור הקוראים הרשומים 21% מכלל האוכלוסייה.¹⁰

- בשנת 2005 השתמשו כ-700,000 מבקרים בעמדות האינטרנט שבספריות ציבוריות.

⁷ יחידה מינהלית – כל ספרייה עצמאית או קבוצה של ספריות שיש להן מנהל או מינהל אחד.

⁸ משרד המדע, התרבות והספורט, מינהל התרבות – המחלקה לספריות, נתונים סטטיסטיים אודות הספריות הציבוריות בשנת 2005 לעומת שנת 2001, התקבל ממר ויקטור בן-נעים, מנהל המחלקה לספריות, 3 ביוני 2007.

⁹ הרחבה על השנים 1985–1998, ראו במסמך: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הספריות הציבוריות בישראל, אוקטובר 2001.

¹⁰ LIBECON – International Library Economics Research Study, Institute of Public Finance, International library statistics: trends and commentary based on the Libecon data, June 2004, at <http://www.libecon.org/pdf/InternationalLibraryStatistic.pdf>, visited: June 3.

LIBECON הוא מאגר מידע אינטרנטי בנושא ספריות ומימון, מיסודה של נציבות האיחוד האירופי.

□ נתוני סקר מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת (נערך בקרב מדגם מייצג של 1,000 משקי בית):¹¹

- **בשנת 2005 החליפו 21.8% מכלל משקי הבית בישראל ספרים בספריות ציבוריות.**
במגזר הערבי שיעור משקי הבית שמחליפים ספרים גבוה יותר, 23.4%; בקרב עולים חדשים שיעור משקי הבית המחליפים ספרים הוא 15.5% בלבד.
שיעור השואלים ספרים בספרייה ציבורית גדל ככל שרמת ההשכלה עולה, ומגיע ל-28% מכלל משקי הבית שבהם המשתתף בסקר הוא אקדמאי.
- **בשנת 2005 היתה ההוצאה החודשית של משקי בית על השאלת ספרים כ-30 ש"ח לחודש בממוצע, שהם כ-21.2% מההוצאה החודשית של משקי בית על ספרי קריאה, עיון, לימוד, כתבי-עת והשאלת ספרים. אומדן ההוצאה השנתית של כל משקי הבית בישראל על השאלת ספרים בספריות ציבוריות בשנת 2005 הוא 15.9 מיליון ש"ח.**
- מהסקר עולה כי כ-4.3% מכלל האוכלוסייה בישראל נוהגים למכור חלק מהספרים שהם רוכשים לאחר הקריאה בהם. נטייה זו מוזילה את קניית הספרים ומחזקת את המגמה לרכוש ספרים ולא לשאול אותם בספריות.

3.1. ההוצאות הכספיות של הספריות ושיעור התקצוב הממשלתי מתוכן

על-פי נתוני משרד המדע, התרבות והספורט, בשנת 2006 הסתכמו ההוצאות הכספיות של כל הספריות הציבוריות בישראל ב-173.7 מיליון ש"ח (לעומת 170 מיליון ש"ח בשנת 2005 ו-166 מיליון ש"ח בשנת 2004). התמיכה הממשלתית בספריות ציבוריות הסתכמה בשנה זו ב-16.6 מיליון ש"ח, שהם כ-10% מסך ההוצאות של הספריות הציבוריות.¹²

להערכת מרכז השלטון המקומי ומרכז ההדרכה לספריות בישראל, תחשיב ההוצאות הכספיות של הספריות הציבוריות בישראל מסתכם בסכום גבוה יותר ועומד על כ-200 מיליון ש"ח, מאחר שהוא כולל הוצאות כספיות נוספות שהרשויות המקומיות פוטרות את הספריות מהן (כגון תשלומים בעבור מים, חשמל וארנונה). כיוון שכך, מרכז השלטון המקומי מעריך כי שיעור התמיכה הממשלתית בספריות הציבוריות הוא כיום 8% בלבד מסך ההוצאות של הספריות (והרשויות המקומיות מממנות את 92% הנותרים).¹³

להלן פירוט ההוצאות הכספיות של הספריות הציבוריות בשנים נבחרות בין שנת 1971 ושנת 2006 (הפירוט לשנים 1971–2005 הוא של ספריות נתמכות בלבד; בשנת 2006 קיבלו כל הספריות הציבוריות בישראל תמיכה ממשלתית):¹⁴

¹¹ משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה – מינהל מחקר וכלכלה, דף מידע בנושא צרכנות: צרכנות ספרים, ספריות ציבוריות והשאלת ספרים, כתבה רוני בר צורי, יולי 2006.

¹² משרד המדע, התרבות והספורט, מינהל התרבות – המחלקה לספריות, הוצאות הספריות הציבוריות ושביקוח ובסיוע המשרד, התקבל ממר ויקטור בן-נעים, מנהל המחלקה לספריות, 3 ביוני ו-5 ביוני 2007.

¹³ מר עדי אלדר, יו"ר מרכז השלטון המקומי, מכתב לחה"כ מיכאל מלכיאור, יו"ר ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, 11 בפברואר 2007; הגב' אורלי און, מנהלת מרכז ההדרכה לספריות בישראל, שיחת טלפון, 3 ביוני 2007.

¹⁴ משרד המדע, התרבות והספורט, מינהל התרבות – המחלקה לספריות, הוצאות הספריות הציבוריות ושביקוח ובסיוע המשרד, התקבל ממר ויקטור בן-נעים, מנהל המחלקה לספריות, 3 ביוני ו-5 ביוני 2007.

<u>ההקצבה הממשלתית</u>		<u>סך כל ההוצאות</u>	<u>מספר היחידות המינהליות</u>	
שיעור מסך כל ההוצאות	באלפי ש"ח (אלא אם כן מצוין אחרת)	באלפי ש"ח (אלא אם כן מצוין אחרת)		
43%	1,384 (אלפי ל"י)	3,221 (אלפי ל"י)	53	<u>1971</u>
30%	6,700 (אלפי ל"י)	22,682 (אלפי ל"י)	74	<u>1976</u>
16%	12,230 (אלפי ל"י)	77,851 (אלפי ל"י)	141	<u>1981</u>
14%	1,808	12,498	159	<u>1986</u>
11%	3,777	31,340	169	<u>1990</u>
11%	8,151	72,050	174	<u>1996</u>
8%	10,596	136,959	204	<u>2001</u>
14%	¹⁵ 19,000	131,778	209	<u>2002</u>
12%	¹⁶ 16,514	143,282	213	<u>2003</u>
12%	¹⁷ 16,508	135,747	211	<u>2004</u>
12%	¹⁸ 16,260	137,738	203	<u>2005</u>
10%	16,609	173,714	207	<u>**2006</u>

** בשנת 2006 נוספו הספריות הציבוריות בתל-אביב, בחיפה וברמת-גן לרשימת הספריות המקבלות תמיכה ממשרד המדע, התרבות והספורט, וזאת הסיבה לגידול הניכר בסך ההוצאות לעומת השנים הקודמות.

• מהנתונים עולה כי במהלך השנים חלה ירידה מתמשכת בשיעור ההקצבה הממשלתית מסך הוצאות הספריות הציבוריות.

עם זה, מספר היחידות המינהליות המתוקצבות גדל במידה ניכרת, וכמוהו גם הוצאות הספריות.

¹⁵ בסכום זה נכללים 7,756 אלפי ש"ח לרכישת מחשבים ומדפסות לעמדות אינטרנט ולחיבור כ-450 ספריות למאגרי מידע.

¹⁶ בסכום זה נכללים 1,120 אלפי ש"ח לרכישת מחשבים ומדפסות לעמדות אינטרנט ולחיבור כ-450 ספריות למאגרי מידע.

¹⁷ בסכום זה נכללים 1,457 אלפי ש"ח להקמת פורטל לספריות, להשתלמויות מסובסדות ולחיבור ספריות למאגרי מידע.

¹⁸ בסכום זה נכללים 957,000 ש"ח לחיבור ספריות לאינטרנט ולמאגרי מידע.

3.1.1. הוצאות לרכישת ספרים

<u>ההקצבה הממשלתית לרכישת ספרים</u>		<u>סך ההוצאות לרכישת ספרים</u>		<u>מספר היחידות המינהליות</u>	
שיעור מסך ההוצאות על רכישת ספרים	באלפי ש"ח	שיעור מסך כל ההוצאות	באלפי ש"ח		
49%	1,722	28%	3,535	159	<u>1986</u>
56%	3,494	20%	6,285	169	<u>1990</u>
55%	7,365	19%	13,430	174	<u>1996</u>
50%	8,841	13%	17,809	204	<u>2001</u>
57%	9,051	12%	15,838	209	<u>2002</u>
62%	11,379	13%	18,233	213	<u>2003</u>
68%	12,413	14%	18,263	211	<u>2004</u>
67%	13,347	14%	19,816	203	<u>2005</u>
67%	¹⁹ 14,800	13%	21,968	207	<u>*2006</u>

- שיעור ההוצאה לרכישת ספרים מסך כל ההוצאות נתון בירידה ניכרת – בשנת 2006 היה שיעור ההוצאה על רכישת ספרים פחות ממחצית השיעור בשנת 1986.

שיעור ההקצבה הממשלתית לרכישת ספרים מסך כל הוצאות הספריות על רכישת ספרים גדל מ-49% בשנת 1986 ל-68% ו-67% בשנים 2004 ו-2005 בהתאמה.

3.2. תמיכה כספית של הרשויות המקומיות

כיום התמיכה הכספית של הרשויות המקומיות היא רוב תקציב הספריות. כאמור, על-פי חוק הספריות הציבוריות, שיעור ההשתתפות של הרשויות המקומיות לא יפחת מ-50% מתקציב הספריות. להערכת מר עדי אלדר, יו"ר מרכז השלטון המקומי, הרשויות המקומיות מממנות כיום 92% מתקציב הספריות. ההתבססות על תמיכת הרשות המקומית הביאה ליצירת פערים בין שירותי הספריות ברשויות שונות, וכך רשויות עניות מעניקות שירותי ספרייה דלים דווקא לאוכלוסיות הזקוקות לשירות ציבורי זה במיוחד.

¹⁹ משרד המדע, התרבות והספורט, מינהל התרבות – המחלקה לספריות, תוכנית עבודה 2007 – ספריות ציבוריות, 28 במאי 2007.

המשבר הכלכלי ברשויות המקומיות, שהחריף מאוד בשנים 2003–2004, פגע ברוב הספריות הציבוריות. במגזר הערבי, שבו רשויות מקומיות רבות במצב כלכלי קשה במיוחד, הביא משבר זה לסגירת חמש ספריות ציבוריות, ואלה טרם נפתחו מחדש.²⁰

לדברי מר ויקטור בן-נעים, מנהל המחלקה לספריות במינהל התרבות של משרד המדע, התרבות והספורט, המשבר הכלכלי ברשויות המקומיות והירידה בשיעור התמיכה הממשלתית מתוך סך הוצאות הספריות גרמו לירידה במספר העובדים בספריות, במספר הספרים והקלטות הנרכשים ובמספר המנויים על כתבי-עת ולצמצום בשעות הפתיחה של הספריות.

למרות האמור לעיל בדבר מצבן של הרשויות המקומיות, יצוין כי במכתב שהעביר מר אלדר אל יו"ר ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, חה"כ הרב מיכאל מלכיאור, התחייב מר אלדר כי הרשויות המקומיות לא יפחיתו את תמיכתן הכספית בספריות גם אם יוגדל התקציב הממשלתי.²¹

3.3. מימון עצמי וגביית תשלומים על-ידי ספריות

מימון עצמי של ספריות עשוי להיות בדרך של ייזום פעילויות בספרייה או באמצעות גביית תשלום בעבור שירותים.

תקנות הספריות הציבוריות (תשלומים), התשל"ח-1977, קובעות כי ניתן לגבות תשלומים במקרים אלה בלבד:

- איחור בהחזרת ספר;
- אי-החזרת ספר או השחתת ספר;
- מתן שירותים מיוחדים – שמירת ספר לקורא לפי בקשתו, מתן מסמך שנועד להישאר בידי הקורא.

אף שגביית דמי מנוי אסורה על-פי החוק, כבר בשנת 1997 נמצא כי 64% מכלל הספריות העירוניות גבו דמי מנוי שנתיים בעבור הזכות להשאיל ספרים, ו-40% גבו נוסף על אלה גם דמי רישום חד-פעמיים. תמונה דומה עולה גם מדוח מבקר המדינה לשנת 1991, אשר עסק בין השאר בנושא הספריות הציבוריות. בדוח זה צוין כי ממחקרים ומבדיקות שנעשו בארץ ובעולם עולה שגביית דמי קריאה בספריות ציבוריות מביאה לירידה חדה במספר הקוראים.²²

להערכת מר ויקטור בן-נעים, מנהל המחלקה לספריות במשרד המדע, התרבות והספורט, הכנסות הספריות מגביית דמי מנוי מסתכמות כיום ב-10–12 מיליון ש"ח בשנה. לדבריו, המשרד מקצץ עד 30% מבסיס התקציב של כל ספרייה אשר גובה תשלומים בניגוד לחוק, אולם לקיצוץ זה אין כמעט השפעה על הפסקת הגבייה בספריות אלה.

²⁰ משרד המדע, התרבות והספורט, מינהל התרבות – המחלקה לספריות, פעילות בתחום הספריות הציבוריות בשנת 2006, 3 ביוני 2007.

²¹ מר עדי אלדר, יו"ר מרכז השלטון המקומי, מכתב לחה"כ הרב מיכאל מלכיאור, יו"ר ועדת החינוך, התרבות והספורט, 11 בפברואר 2007.

²² הרחבה ראו במסמך: משרד מבקר המדינה, דוח שנתי 41, חלק א', לשנת 1990 ולחשבונית שנת הכספים 1989, מאי 1991.